

2023, 10(2): 405-427

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2023.2.405-427>

Makaleler (Tema)

DİJİTAL SPİRİTÜELLİK DENEYİMİ OLARAK ASTROLOJİ: CO – STAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Eylül Ersoy¹

Öz

Astroloji tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de oldukça popülerdir. İnsanlar astrolojiyle merak, eğlence, sohbet gibi nedenlerle ilgilenebildiği gibi, belirsizliklerden, korkudan kaçınma ve iyi hissetme ihtiyacından dolayı da ilgilenebilmektedir. Bireylerin spiritüelliğe olan ilgilerine yönelik çeşitli araştırmaların aksine, dijital spiritüel uygulamaların deneyimlenme biçimlerine yönelik yapılan araştırmalar kısıtlıdır. Dijital çağ ile spiritüel eğilimler de kendine yeni bir form oluşturmaya ve dijitalleşmeye başlamıştır. Bu makale, spiritüel eğilimlerden biri olan astrolojinin dijitalleşmesine ve bu bağlamda astroloji mobil uygulamalarının deneyimlenme biçimlerine odaklanmaktadır. Çalışma, bir astroloji uygulaması olan Co-Star'ı kullanan, 25-35 yaş arası beş kişi ile yapılan mülâkatların analizini sunmaktadır. Araştırma bulguları, iletişim, kaygı ve belirsizlikle mücadele, iyi hissetme hali ve pragmatik kullanım biçimleri başlıkları çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: spiritüellik, astroloji, Co- Star, dijital spiritüellik, mobil uygulamalar

¹ Eylül Ersoy, Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, eylulersoy@gmail.com, ORCID: 0009-0009-2337-7541

ASTROLOGY AS A DIGITAL SPIRITUALITY EXPERIENCE: A REVIEW ON CO-STAR

Abstract

Astrology is as prevalent today as it has been throughout history. People may be interested in astrology for reasons such as curiosity, entertainment, conversation, well-being, and overcoming uncertainties and fear. In contrast to various studies on individuals' interest in spirituality, research on how digital spiritual practices are experienced is limited. In the digital age, spiritual tendencies have also started to construct a new form and become digitalised. This article focuses on the digitalisation of astrology, one of the spiritual tendencies, and how astrology mobile applications are experienced in this context. The paper analyses interviews with five users, aged 25-35, who are users of Co-Star, an astrology mobile application. The research findings are analysed under communication, combating anxiety and uncertainty, well-being and pragmatic uses.

Keywords: spirituality, astrology, Co-star, digital spirituality, mobile applications

Giriş

Tarih boyunca insanlar belirsizliklerden kurtulmak, geleceği öngörme isteği gibi sebeplerle spiritüel eğilimlere sahip olmuşlardır. Bu eğilimlerden biri olan astroloji, gezegen ve yıldızların hareketleriyle hem bireyin kişilik özellikleri ve kaderi hakkında hem de gelecekte olabilecekler hakkında öngörü yapabildiğini iddia eden bir pratiktir. Astrolojinin, insanların doğanın üstünlüğü karşısında kontrol sahibi hissetmesine olanak sağlamasından, belirsizliklere karşı hazırlıklı olma hissi vermesinden dolayı, tarih boyunca olduğu gibi, günümüzde de popülerliğini koruması şaşırtıcı değildir. Ancak astrolojiye olan ilginin sebebi sadece kontrol hissiyle alakalı görünmemektedir. Astroloji, kaygı ve belirsizlikleri giderme, kontrol ve rahatlık hissettirme gibi nedenlerle tercih edildiği gibi sadece merak, eğlence, sosyalleşme gibi sebeplerle de kullanılabilir. Bunun yanında spiritüel pratikler insanların ilgisiyle beraber metalaşmakta ve bir kültür endüstrisi ürünü olarak da pazarlanmaktadır. Öyle ki astrolojinin günümüzdeki formuna kavuşması, büyük ölçüde bir kültür endüstrisi ürünü olarak pazarlanmasıyla paralel görünmektedir.

1930'lu yıllarla beraber gazete köşelerinde yayınlanmaya başlamasıyla birlikte astroloji, geleneksel formundan sıyrılarak popüler kültürün bir parçası haline gelmiştir. Kitle iletişim araçlarıyla popülerleşen

astroloji, günümüzde de hem geleneksel hem yeni medya araçlarıyla popülerliğini arttırmaya devam etmektedir (Pınarbaşı, 2020, s. 170). Öyle ki astroloji günümüzde spiritüel bir pratik olmanın yanında maddi kaygıları bulunan bir endüstri haline gelmiştir.

Televizyon, sinema, gazete, dergi, müzik, astroloji gibi alanlar modern dünyada kapitalist sistemin birbirleriyle bağlantılı bileşenlerini oluşturmaktadır (Adorno ve Horkheimer, 2020, s.47). Bu yapı Adorno'ya göre, iktidar tarafından oluşturulmaktadır ve sahte araçsal bir kültür endüstrisidir. Bu bağlamda kültür endüstrisi, kültürü bir meta olarak görmekte ve modern kapitalist sistemin bel kemiğini oluşturmaktadır (Bernstein, 2020, s.19). Adorno'ya göre bu kavramdaki endüstri, üretimi değil standartlaşmanın, dağıtımın ve tanıtımın rasyonelleştirildiğine vurgu yapmaktadır. Yani, metaların sosyolojik bağlamıyla toplumdaki işleyişi üzerine odaklanmaktadır (Adorno, 2020, s.112). Bu doğrultuda geç kapitalist toplumlarda kültürün, insanların manevi ihtiyaçlarını karşılamaktan çok, bir meta haline geldiği söylenebilir. Böylelikle endüstrinin esareti altına giren kültür, sermayenin gölgesi altına girmiştir (Adorno, 2020, s.111). Dolayısıyla kültür, endüstrileşerek bireylerin boş zamanlarına hükmetmeye başlamakta ve insanların rıza göstermelerini sağlamaktadır. Adorno (2020, s.111)'ya göre astroloji de bu endüstrinin bir parçasıdır. Astroloji, geç kapitalist toplumlarda seri üretimle birlikte artış yaşamış, bireylerin davranışlarını şekillendirmeyi seçebilecekleri bir konuma gelmiştir.

Genel anlamda bakıldığında astroloji gibi kültür ürünleri, kültür endüstrisinin toplum üzerindeki işlevini arttırmak için araçlardır. Özellikle astroloji, belirsizliklerle dolu dünya içinde bireylerde kontrol edebilme duygusunu yaratır. Literatürdeki psikolojik araştırmalarda (Lindeman, 1998) belirtildiği üzere, astroloji kişilerin kendilerini tanımalarına, farkındalıklar yaşamalarına, kaygılarını hafifletmelerine yardımcı olabilir. Ancak astrolojiyi mutlak bir gerçeklik gibi, bilim gibi, kutsal bir inanç gibi algılamak, kişilerin kendi hayatları üzerinde kontrol sağlamak yerine tam da kültür endüstrisinin hedefine uygun bir biçimde belirli kalıplara uygun yaşamalarına sebebiyet verebilir.

Her ne kadar astroloji bir kültür endüstrisi ürünü olmaya devam etse de yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve astrolojinin dijitalleşmesi kişilerin astrolojiyi deneyimleme biçimlerinde de farklılıklar yaratmaya başlamıştır. Dijitalleşme döneminden önce astrologların yazılarını gazetelerde yayınlaması, çoğunlukla adlarının yerine mahlas kullanmaları ve bu yayınların yapıldığı gazetelerin, belirli kurallar çerçevesinde içerikleri yayınladığı düşünüldüğünde, astroloji içeriklerinin bireylere kültür endüstrisi hedeflerine yönelik dayatmalarda bulunma durumu daha yaygın görünüyordu. Dijitalleşmeyle birlikte insanlar astroloji içeriklerine pek çok farklı kanaldan ve çoğunlukla ücretsiz olarak ulaşmaya başladı. Bunun yanında kişiler, günümüzde oldukça geniş bir içerik seçeneğiyle karşı karşıya kaldılar. İlk başta oldukça özgür ve kapsayıcı görünen bu seçenek fazlalığı zamanla kişileri, endüstrinin daimî müşterileri haline getirmeye başladı. Ayrıca yeni iletişim ortamlarının etkileşimli yapısı, tüketicinin aynı zamanda üretici olmasına olanak sağlaması, kişilerin hareketlerine göre şekillenen algoritmalarla birlikte bireyler, astroloji ile daha fazla iç içe olmaya başladı.

Bireyselleşmesi piyasa dengeleri için şart olan neoliberal özneye, bu süreçte karşılaştığı belirsizliklerle, yine kendi başına baş etmesi için, diğer spiritüel arayışların sunduğu vaadi astroloji de sunabilmektedir. Astroloji de diğer arayışlar gibi kişinin kendi üzerine düşen tüm sorumlulukları halledebileceğine, kişiyi en yüksek potansiyeline ulaştıracağı vaadine inandırarak, meraklılarını bu endüstrinin içine çekmektedir. Co-Star gibi uygulamalar da kişilerin bu isteklerini dijital pazar içinde değerlendirmektedir.

Astrolojiye ilişkin literatürdeki araştırmaların daha çok Adorno'nun analizlerinden yararlandığı ve astroloji köşelerini inceledikleri görülmektedir (Atamtürk, 2003; Düztepe 2005; Rigel ve Dursun, 2015; Demirci, 2022). Bu çalışma Adorno'nun analizinden yararlanmaktadır, ancak onun çalışmasındaki gibi gazete köşelerini araştırmamakta, dijital uygulama içeriklerine odaklanmaktadır. Yine Adorno'nun astrolojinin bir kültür endüstrisi olduğu fikrini desteklemekle birlikte, kültür endüstrisi oluşuna dair bir içerik analizi (Pınarbaşı, 2020) sunmamaktadır. Bir diğer taraftan astrolojiyi bir kimlik yaratım süreci olarak gören (Yetkin, 2016) ve astrolojinin sosyo-psikolojik analizini yapan (Yapıcı,2018) çalışmalardan yararlanmakla birlikte sadece bireyleri astrolojiye yönelten nedenleri araştırmakla sınırlı kalmamaktadır. Spiritüel eğilimlerden sayılabilecek kahve falının dijitalleşmesine yönelik deneyimlenme biçimlerini araştıran çalışmalarla (Eroğlu, 2019) benzer biçimde bu çalışma da spiritüel bir mobil uygulamanın deneyimlenme biçimine odaklanmaktadır. Ancak odak noktasını astroloji oluşturmaktadır.

Literatürdeki diğer çalışmalarla benzer bir şekilde bu çalışmada da akışkan toplumun belirsizliklerinin ve kaosunun bireyleri astrolojiye yönlendirmiş olabileceği fikri hakimdir. Araştırma, astrolojinin bir kültür endüstrisi haline geldiğinin de kabulünü içermektedir. Ancak kişilerin astrolojiye yönlendikten sonra, ona nasıl anlamlar yükledikleri ve onu gündelik hayatlarındaki deneyimleme şekillerine ek olarak astrolojin dijital ortamlardaki deneyimlenme biçimini anlamayı hedeflemektedir. Dolayısıyla, astrolojinin dijitalleşmesi ile bireylerin dijital ortamlarda astroloji ile ne yaptıklarını merak eden bir çalışmadır. Astrolojinin gittikçe yaygın kullanılmasının ve zaman zaman bilimin açıklamalarının önüne geçmesinin yaratabileceği problemler düşünüldüğünde, bu kişilerin astrolojiye olan ilgilerini değersizleştirerek veya eleştirerek onları daha savunmacı bir noktaya yönlendirmektense, kişilerin deneyimlerinin anlamlandırmanın olası problemlerin çözümünde de yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın temel sorusu, 'bireyler, astroloji mobil uygulamalarını (Co-Star örneği) nasıl deneyimlemektedirler?' olarak belirlenmiştir².

Bu makalede Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Doktora programında hazırlanmakta olan "Akışkan Modern Toplumda Belirsizliklerle Baş Etmek: Astroloji Etrafında Gelişen İletişim Süreçleri" başlıklı tez çalışması için yapılan ön görüşmeler kullanılmıştır. Dolayısıyla görüşmelerden elde

² Çalışma astrolojinin mobil uygulamalardaki deneyimlenme biçimlerini incelemektedir. Bu bağlamda Co-star uygulamasının seçilme nedeni, hem bir araştırmacı olarak kendi deneyimim olan bir uygulama olması hem de görüşme öncesi ön bilgi toplamak amacıyla yapılan, astroloji deneyimlerine yönelik sorulara cevap veren katılımcılarda Co-Star uygulaması kullanımının yaygın olmasıdır. Bu doğrultuda makale Co-Star deneyimine odaklanmaktadır. Ancak yapılan tez çalışmasında katılımcıların başka mobil uygulamaları kullanması durumunda, elde edilen veriler de göz ardı edilmeyecektir.

edilen bulgular, katılımcıların ifadelerini içermektedir. Yapılan ön çalışmanın amacı, soru setinin sahada çalışıp çalışmadığını görmek ve sahayı araştırma öncesi tanımaktır. Ön çalışma bulgularında beklenen cevaplar alındığı gibi, farklı perspektiflere ışık tutan sonuçlara da ulaşılmıştır. Dört kadın ve bir erkekten oluşan beş kişi³ ile yarı yapılandırılmış görüşmeler makalede analiz edilmektedir. Örneklem için kartopu tekniğiyle ulaşılan katılımcılardan makale için seçilen kişiler, 25-35 yaş aralığında, orta-üst gelir seviyesine mensup, beyaz yakalı, kendini seküler ve çoğunlukla (dört kişi) deist olarak tanımlayan bireylerdir. Makalede görüşmeleri analiz edilen katılımcıların tümü Co-Star mobil uygulamasını aktif olarak kullanmaktadır.

	Cinsiyet	Yaş	Meslek
Katılımcı 1 (K1)	Kadın	26	Avukat
Katılımcı 2 (K2)	Kadın	25	Avukat
Katılımcı 3 (K3)	Kadın	30	Reklamcı
Katılımcı 4 (K4)	Kadın	34	Biyolog
Katılımcı 5 (K5)	Erkek	28	İç Mimar

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

Çalışma temel olarak, bireylerin astroloji uygulamalarını nasıl deneyimlediklerini anlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, bireylerin hangi durumlarda astroloji mobil uygulamalarına başvurdukları, hangi amaçlarla kullandıkları, bu uygulamalar aracılığıyla gelişen iletişim süreçlerine dair görüşlerini keşfetmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla çalışma, etnografik alan araştırması olarak tasarlanmıştır. Etnografik araştırmalar niteliksel yöntemlerin bir arada kullanıldığı kapsayıcı bir desendir (Kartarı, 2017, s.217). Etno (insan) ve grafi (betimleme) kelimelerinden ortaya çıkan etnografi, ortak kültüre sahip toplumların deneyimlerini, davranışlarını, inançlarını, inşa ettikleri kodları ve anlamları anlamaya çalışan ve bunun sonucunda kapsayıcı bir görünüm sunan araştırma desendir (Creswell, 2018, s.96). Başka bir deyişle etnografi bir kültürü tüm katmanlarıyla öğrenme sürecidir (Can, 2017, s.135).

Araştırmanın etnografik alan araştırması olarak plânlanmasının temel nedeni, araştırmacı olarak astrolojiye yönelik deneyimlerimi sahada gözlemleyerek, araştırma sorularına cevap bulma niyetimdir. Araştırmacı ve araştırma nesnesi arasında hiyerarşi bulunmaması nedeniyle, etnografik alan araştırmasının bu çalışma için uygun olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında etnografik yöntemin incelediği bireylerle, doğrudan temas kurmasının ve diyalojik süreçlerin önemli olduğu (Nahya ve Harmanşah, 2018, s.27) düşünüldüğünde,

³ Bu makale hazırlanmakta olan doktora tezindeki temalardan yalnızca üçünü içermektedir. Bu nedenle yapılan pek çok görüşme içinden, makale için seçilen temaların görünür olduğu, katılımcıların yanıtları dahil edilmiştir. Tez çalışmasında farklı temalar (toplumsal cinsiyet, ait olma ihtiyacı, inanç boşluğu vb.) da bulunmakta olup, bu makalenin kapsamına dahil edilmemiştir. Dolayısıyla makale, daha derin bir analizin özeti niteliğini taşımaktadır.

astrolojiyi gündelik hayatında bir eğlence aracı olarak kullanmış bir araştırmacının, ilgili kişilerle hem terminolojik gereklilikler hem de farklı anlamları yakalayabilme konusunda avantaj olduğu düşünülmektedir. Araştırmacı perspektifinin, deneyimlerinin saha çıktılarıyla harmanlanması neticesinde daha “samimi” yanıtlara ve gerçekçi sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Tasarlanan etnografik araştırmada veri toplamak için kullanılan teknik, derinlemesine mülakat olarak belirlenmiştir. Nitel araştırmaların en güçlü tekniklerinden biri olan derinlemesine mülakat tekniğiyle katılımcıların kendi ifadeleriyle deneyimlerinin detaylı bir biçimde anlaşılması amaçlanmaktadır (McCracken, 1988, s. 9). Bu bağlamda yarı yapılandırılmış yaklaşık on beş soru ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorular kişilerin astrolojiye olan ilgilerini anlamaya çalışmakla beraber, astrolojiyi dijital ortamda ve mobil uygulamada (Co-Star) nasıl deneyimlediklerine odaklanmıştır. Bu doğrultuda katılımcılara yönlendirilen soru setinde ilk beş soru katılımcıların astrolojiyi nasıl anlamlandırdıklarını ve astrolojiyi gündelik hayatlarına nasıl dahil ettiklerini anlamayı amaçlamıştır. Beşinci, altıncı ve yedinci sorular ise araştırmacının incelediği Co-Star mobil uygulamasının bileşenlerine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular katılımcıların uygulamanın tasarım, dil ve algoritmasına dair görüşlerini anlama amacı taşımaktadır. Sekizinci sorudan itibaren sorular, katılımcıların Co-Star’ı gündelik hayatlarında nasıl kullandıklarını, deneyimlerini ve atfettikleri anlamları anlamaya çalışmaktadır. Soru setinin dışında, araştırma için önemli noktalara temas eden katılımcı yorumları da alt sorularla açılarak araştırmaya dahil edilmiştir. Bu noktada katılımcıların zaman zaman Co-Star mobil uygulaması bağlamından koparak genel astroloji ilgisine yönelik cevaplar verdiği görülmüş, bu cevapların makaleye katkı sunacağı düşünülmüş ve bu cevaplar da analize dahil edilmiştir.

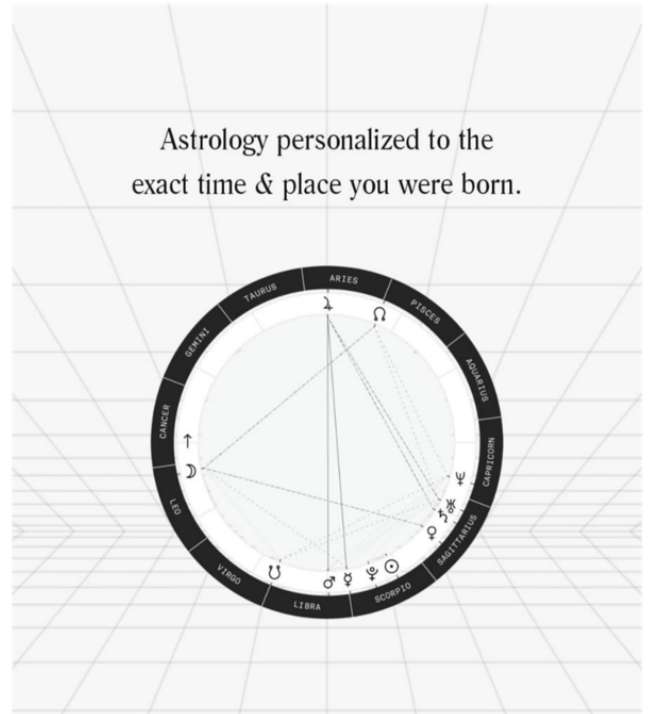
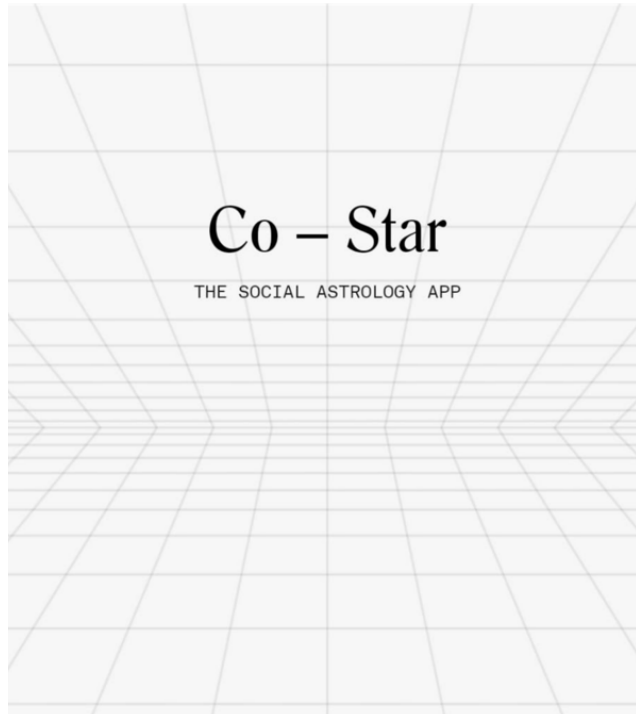
Katılımcılarla yapılan derinlemesine mülakatlar deşifre edilerek, yanıt ve yorumları belirli temalar altında toplanmıştır. Bu temalar katılımcıların büyük çoğunluğunda benzer olarak ortaya çıkan ifadelerle belirlenmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların gündelik hayatta yaşadıkları belirsizliklere karşı astrolojiyi kullandıkları ve bunu Co-Star mobil uygulaması aracılığıyla da ulaşılabilir kıldıkları görülmektedir. Bu nedenle araştırma bulgularının analizinde kullanılan ilk tema “kaygı ve belirsizliklerden spiritüel bir kaçış” olarak belirlenmiştir. Katılımcıların yanıtlarında karşılaşılan en yaygın ikinci ifade kendilerini iyi hissetmek için astrolojiye başvurdukları ve Co-Star kullandıklarıdır. Bunun yanında katılımcıların “iyi olma” hali için mobil uygulamaları kullanma biçimlerinde oldukça pragmatik bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Katılımcıların konuşmalarında seçici olarak kendilerine iyi gelecek yorumları okumayı tercih ettikleri, olumsuz olabilecek yorumları göz ardı ettikleri belirgin biçimde görülmektedir. Bu nedenle analizin ikinci teması “iyi hissetme hali ve pragmatik kullanım biçimleri” olarak belirlenmiştir. Üçüncü ve son tema “yıldızlar aracılığıyla iletişim” olarak belirlenmiştir. Araştırmaya başlamadan önce astrolojinin iletişim amacıyla kullanımının görünür olacağı düşünülmüş ancak bu amacın örtük ifadelerle söyleneceği tahmin edilmiştir. Ancak katılımcıların

yanıtları beklendiği gibi örtük değildir. Aksine astrolojiyi bir iletişim aracı olarak gördüklerini açık bir biçimde sıklıkla ifade etmektedirler.

Dijital Spiritüellik Deneyimi Olarak Co-Star

Uygulama hakkında

Co-Star, Banu Güler tarafından 2017’de New York merkezli kurulmuş hem Google Play hem de Apple Store’dan ücretsiz olarak indirilebilen, kişiselleştirilmiş bir astroloji mobil uygulamasıdır.

Şekil 1: Co-Star Giriş Sayfası

Tüm uygulama platformlarında 5 milyondan fazla indirilmeye sahip olup genellikle olumlu değerlendirmeler aldığı görülmektedir.⁴ Uygulamanın yapısının ve nasıl işlediğinin anlatıldığı internet sitesinde⁵ özellikle gökyüzüne dair içeriklerin NASA’dan temin edildiği bilgisi yer almaktadır. Çalışan astrologların yorumları ve NASA verilerinin yapay zekâ dolayısıyla kişilere aktarılmasını sağlayan bir uygulama olduklarının altını çizmektedirler. Sitede ‘Team (Ekip)’ bölümünde detaylı bir biçimde çalışanlar ve mobil uygulamayla özdeşleşmiş olarak tüm çalışanların güneş, ay ve yükselen burçları bulunmaktadır.

⁴ Co- Star, Google Play değerlendirmelerinde, 79,879 değerlendirmeyle, 5 üzerinden 4.7’lik beğeni almıştır.

Bkz. <https://www.similarweb.com/tr/app/google-play/com.costarastrology/statistics/> Erişim Tarihi: 27.07.2023.

Apple Store değerlendirmelerinde ise, 181,896 değerlendirmeyle, 5 üzerinden 4.8’lik beğeni almıştır.

Bkz. <https://apps.apple.com/us/app/co-star-personalized-astrology/id1264782561?see-all=reviews> Erişim Tarihi:27.07.2023.

⁵ <https://www.costarastrology.com/>

Uygulamanın 'About (Hakkında)' bölümünde bu makalenin de değindiği, astrolojiye yüklenen anlamların net bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Şekil 2'de görüldüğü üzere, mobil uygulama hakkında "Astroloji binlerce yıldır insanların düşünmesine ve bağlantı kurmasına yardımcı oluyor", "gerçeklik bizim kaydırabildiğimizden (*scroll*) daha hızlı çözülüyor", "Co – Star evrenin şifresini çözmenin anahtarıdır", "astroloji bir çıkıştır" gibi bireylere çıkış yolunu, evrenin sırlarını verdiğini ima eden cümlelere yer verilmektedir.

Şekil 2: Co -Star Hakkında Sayfası

Co-Star mobil uygulamasının içeriğine bakıldığında tasarım olarak, pek çok üst segment markada olduğu gibi ince karakterli fontların, çağdaş sanatsal ve mitolojik öğelerin kullanıldığı minimal bir arayüz tasarımı dikkat çekmektedir. Co-Star mobil uygulamasının genelinde sadece siyah, beyaz, gri ve krem renkler kullanılmaktadır. Uygulama dili olarak, İngilizce dışında bir seçenek sunulmamaktadır.

Uygulama ücretsiz olarak indirilmekte ve kişinin astroloji haritası, arkadaşlarıyla birbirlerini takip etmesi, günlük ve dönemlik özet analizler ücretsiz olarak sunulmaktadır. Bunun yanında kişi astrolojik haritası ile ilgili detaylı bilgiye ulaşmak istediğinde aylık 82,99 tl üzerinden Premium pakete üye olabilmektedir. Uygulamanın internet sitesinde ücretlendirme ile ilgili, "Co-Star ücretsiz bir model üzerinde çalışır. Gelirin %100'ü manuel olarak arkadaş ekleme, gelişmiş grafik okuma ve uygulama içi satın alımlarla sağlanmaktadır⁶" ifadesine yer verilmektedir.

⁶ <https://www.costarastrology.com/faq> Erişim Tarihi 20 Kasım 2023

UPDATES		● CHART	SETTINGS	
S I G N S	Sagittarius	♈ ASCENDANT		
	Capricorn	♄ URANUS		
		♆ NEPTUNE		1
	Aquarius	♄ SATURN		2
	Taurus	♌ MOON		4
	Leo	♀ VENUS		8
	Virgo	☉ SUN		
		☿ MERCURY		9
	Libra	♂ MARS		
		♃ JUPITER		10
	Scorpio	♇ PLUTO		11

UPDATES		● CHART	SETTINGS	
ÇAR	PER	TODAY	CMT	PZR
13	14	15	16	17
POWER				
Self				
For you, deep transformation requires going deeper. This is a good time to tap into this part of you right now, as you really dislike superficial interactions. The human experience is supposed to be emotional. To refuse your feelings is to refuse your own humanity.				
DETAILS →				
Social Life				
You sometimes disconnect from people who get too close without being invited. You can tie this to your Uranus in Capricorn. It might help you to dismantle the metaphorical walls that stand in the way of true intimacy.				
DETAILS →				
Sex & Love				
Your heart is on fire. During this time, try to enjoy beginnings and endings. Spend a moment concentrating on what you do have.				
DETAILS →				

Şekil 3: Co-Star Kişisel Harita ve Yorum Sayfası

Bu bağlamda da mobil uygulama, hedef kitlesini İngilizce bilen kullanıcılar olarak belirlemiştir. Bu da uygulamanın gerek arayüz tasarımı gerek dil açısından hedef kitlesini eğitilmiş, dil bilen kişiler olarak konumlandığı yönünde yorumlanabilir. Yapılan çalışma sonucunda da, bu çalışmanın katılımcılarının arayüz tasarımından hoşlandıkları, kendilerine uygun buldukları anlaşılmaktadır. Örneğin Katılımcı 2 şunları söylemektedir:

K2: *Tasarımı çok sade ve şık. Bu da beni çekiyor Co-Star'a. Diğer uygulamalar abuk sabuk renkli, reklamlı... İnsan sadece bakarken bile bun alıyor. Co-Star kaliteli olduğunu hissettiriyor. E insan kendine daha uygun olduğunu da düşünüyor o zaman. Ben astrolojiye inanıyorum ama Co-Star dışında hiç bu tarz bir uygulama kullanmıyorum mesela. Yapan iyi yapmış tasarımını.*

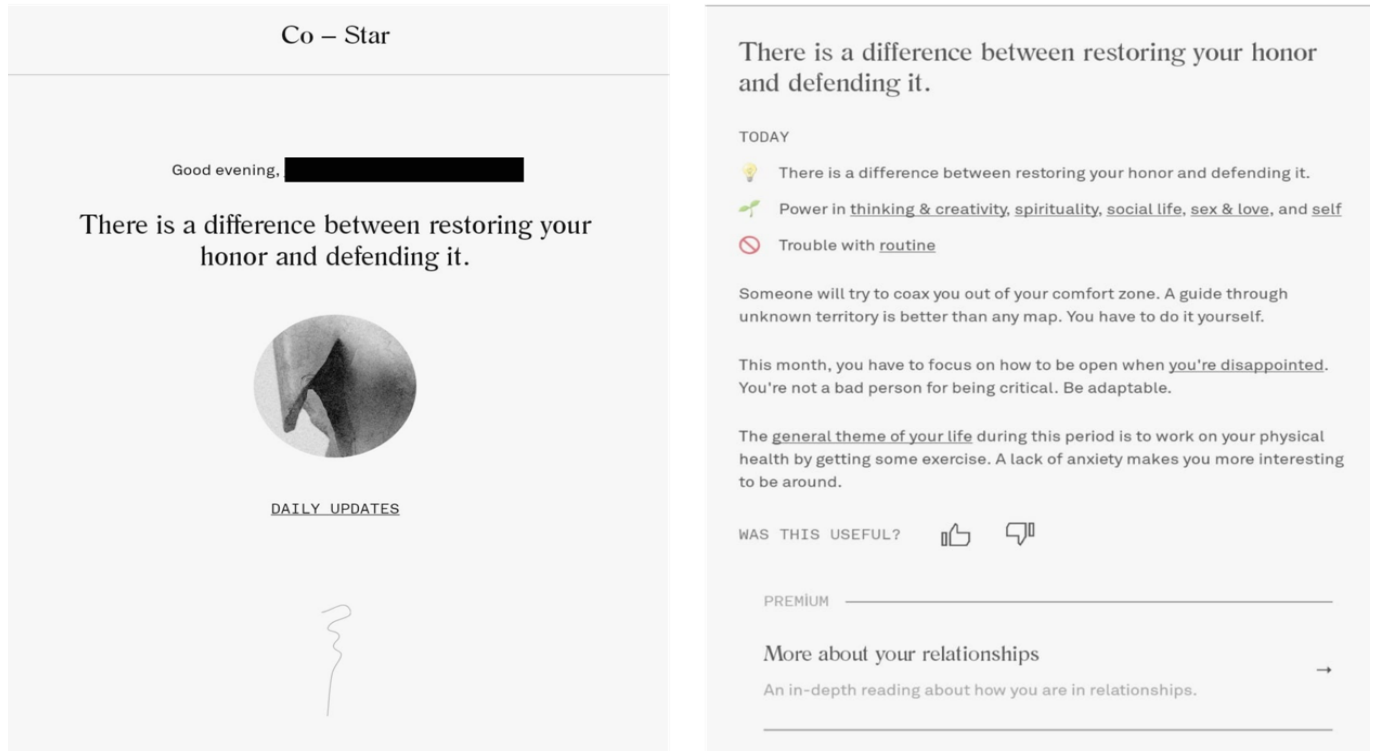
Benzer şekilde Katılımcı 1 ve Katılımcı 4 de uygulamanın tasarımını beğendiklerini ve İngilizce olmasının da kendilerine avantaj sağladığını düşünmektedir.

K1: *Estetik olarak beğeniyorum. İngilizce olması da benim için problem değil. Hatta belki daha iyi. Çünkü Türkçe olduğu zaman çevirilerde hata oluyor bence. Dikkat ettiysen çeviri olan Türkçe astroloji içeriklerinin anlaşılması zor oluyor. İngilizce bilmeyen için sıkıntı olabilir tabii. Ama benim için sıkıntı değil. Türkçe dil seçeneği olsa da İngilizce kullanırım.*

K4: Ben çok beğeniyorum Co-Star'ın tasarımını. Bazı çizgiler falan gerçekten çizilmiş gibi. Hiç gereksiz bir şey yok uygulamada. Her şey yerli yerinde. Yazı tipi bana çok hitap ediyor. Profil fotoğrafı olarak verdiği fotoğraflar da çok güzel. Üst sınıf bir uygulama olduğu görüntüsünden bile belli bence. İngilizce olması konusunda ben çok mutluyum. Tüm eğitimimi İngilizce aldım. Benim için Türkçe bir şeyler okumak daha zor. Bunu şımarıklık olarak söylemiyorum. Haberleri falan da İngilizce okuyorum ben çoğu zaman. Gün içinde ya da işte de İngilizce hayatımda daha çok olduğu için, bana daha kullanışlı geliyor açıkçası. Ama Türk biri tarafından yapıldığını senden öğreniyorum. Çok şaşırdım. Türkçe seçeneği olmaması da garip geldi şimdi.

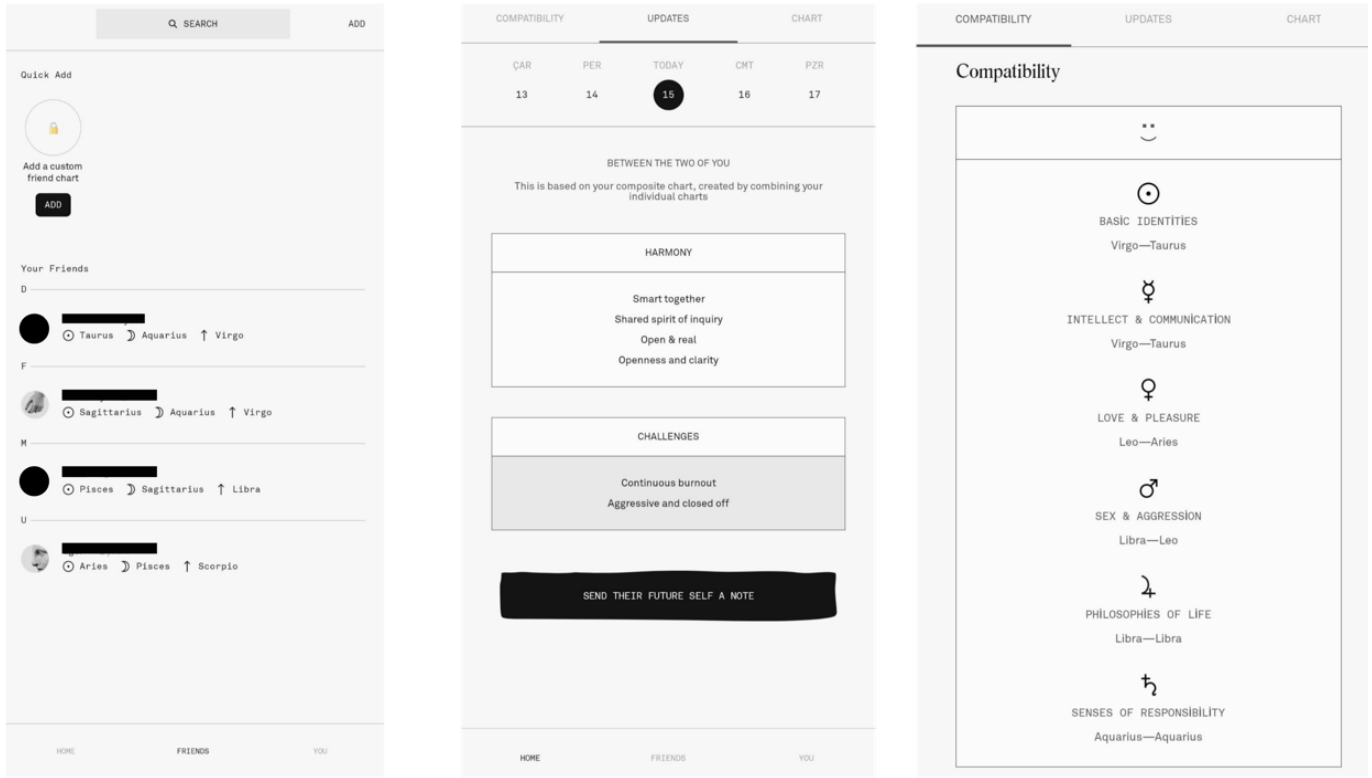
Co-Star mobil uygulaması, hem kişilere kişisel astroloji bilgilerini vermekte hem de onlara günlük veya dönemlik yorumlarda bulunan bir uygulamadır.

Tüm bu analizleri kişilerin doğum tarihi, saati ve yeri üzerinden oluşturulan görsel "doğum haritaları" üzerinden müşterilerine sunmaktadır. Bu bağlamda kişinin gün içindeki ruh haline, yapıp yapmaması gereken durumlara, dönemlik olarak onu neyin beklediğine ve ne şekilde bunları yönetebileceğine yönelik yönlendirmelerde bulunmaktadır.

Şekil 4: Co-Star Günlük Bildirim ve Bilgilendirme Sayfası

Bunun yanında uygulama kişilerin arkadaşlarını eklemesine, onların astrolojik özelliklerini görmelerine ve uyumluluklarını test etmelerine olanak sağlamaktadır.

Şekil 5: Co-Star Arkadaş Ekleme, Arkadaş Bilgileri ve Uyumluluk Sayfaları

Co-Star kullanmayan ancak kişinin kendi telefonunda kayıtlı olan kişileri davet etmesine de olanak sunmaktadır. Yine kişilerin uyum ve uyumsuzlukları üzerinden öneriler sunmaktadır.

Kayıgı ve Belirsizliklerden Spiritüel Bir Kaçış: Yıldızlara Sığınmak

Akışkan modern toplumun⁷ doğasıyla beraber, gerek artan krizler, afetler, salgın hastalıklar gerekse korku iklimini devam ettiren haberler, söylemler insanların bir kurtarıcı bulma ihtiyacı içine girmelerine sebep olabilmektedir. Bu anlamda astroloji, bilime yakın bir terminoloji kullanarak, özellikle eğitilmiş, seküler kesimlerde daha fazla yaygınlaşmaya başlamıştır. Her ne kadar astrolojiyle ilgilenenler için, özellikle sosyal medya içerikleriyle birlikte, bir gelir durumu veya sınıfsal kesim ayrımı yapılamasa da astrologlar ve astroloji ile ilgili materyallerin ücretleri göz önüne alındığında, orta- üst sınıfın ilgilerini eyleme daha fazla dönüştürdüklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanında Co-Star uygulaması temel özelliklerin tümünü ücretsiz olarak kullanıcıya sunmakta, sadece ayrıntılı analiz isteyen kullanıcılardan ücret talep etmektedir. Bu durum uygulamanın indirilmesi ve kullanılmasında da belirleyici faktörlerden biri olarak göze çarpmaktadır.

⁷ Akışkan modern toplum Zygmunt Bauman'ın günümüz toplumunu tanımlamak için kullandığı kavramdır. Ona göre her şeyin değiştiği, insanların davranışlarının sabit olmasına olanak vermeyen, kalıcı olanın tamamen ortadan kalktığı ve rutin oluşturmanın neredeyse olanaksız hale geldiği belirsizliklerden beslenen toplum akışkan modern toplumdur (Bauman, 2018, s.7).

K3: *Astroloji pahalı bir hobi. Bu hobinin içinde arayışlar var. Arayış kişinin kendisiyle olunca da paradan kaçınıyorsun. Yani ben bu tarz benimle ilgili şeylerde verdiğim paraya acımıyorum. Ama şu insanlar da var: terapi pahalı deyip gitmezler, ilaç kullan desen kullanmazlar, ama astroloğa daha fazla para verir, o tılsımlı bir şey iç dese içerler.*

Özellikle Covid-19 pandemisiyle birlikte artan belirsizlik ve korku ikliminde, bazı kişiler kurtuluş yolunu astrolojide ve astrologlarda aramaktadır. Özellikle belirsizlikle ilgili durumlarda kişilerin kötü bir durum olacağına bile, en azından önceden bilme isteği artmaya başlamıştır. Öyle ki bu dönemde Türkiye medyasında da astrologlar oldukça geniş yer bulmuştur. Bu bağlamda astrolojiye yönelik ilgi patlamasının da “toksik pozitiflik”⁸ dönemiyle paralel gitmesi kayda değerdir. ‘Toksik pozitif’ anlatıların sürekli gündeme soktuğu “başaramadıysan yeterince istememişsindir”, “depresyondan çıkmayı gerçekten istersen çıkarırsın”, “sadece güzel enerjileri hayatına çek” gibi söylemler, bireylere çok daha ağır sorumluluklar yükleyerek bir kurtarıcı ihtiyacını perçinlemiştir. Kişiler artık olumsuzluklar için sistemi sorgulamaya değil, kendilerini sorgulamaya yönlendirilmiş; olumsuz duygular şeytanileştirilmeye başlamıştır (Han, 2023, s.14): “Astroloji bence insanların çıkış yolu gibi. Çok kişisel bir şey” (K1).

Astrolojinin tüm zamanlar içinde popülerliğinin arttığı dönemlere bakıldığında benzer örüntüler görülmektedir. Savaşlar, kıtlıklar, siyasi olaylar ve salgınlar sonrasında pek çok dönemde spiritüel pratiklerde artış görülmüş; bu pratikler “korku sığınağı” haline gelmiştir (Orçin, 2019 s.146). Hem o dönemde hem de günümüzde endüstriler bu duygulardan faydalanmaktadır. Öyle ki, Benjamin (2016, s. 26) kehanet, astroloji gibi pratiklere olan eğilimlerin yüksekliğinde, bunların taktiksel olarak kullanıldığından bahsetmektedir. Ona göre bu pratikler insanları, özellikle de zengin insanları, yoksullaştırmak için yapılan bilinçli eylemlerdir. Bir başka bakış açısından bakıldığında ise, “astrolojiden, falcılıktan ve tılsımlardan yardım almaya çalışmak da piyango biletleri olarak geleceğini garanti altına almaya çalışmak da bireysel olarak yapılan, diğer önleyici eylem biçimlerine kıyasla o kadar da irrasyonel görünmemektedir” (Bauman, 2014, s.58). Çünkü insanlar psikolojik açıdan kendilerine bir çıkış yolu aramaya çalışmaktadır. Özellikle de bireyin, sorumluluğunun bu kadar kendi üzerinde olduğunu düşündüğü zamanlarda, spiritüel alanlara, benlikle ilişkili pratiklere yönelmesi oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Özellikle astroloji gibi tarih boyunca bilimle, psikolojiyle iç içe anılmış bir alan, insanlara daha “rasyonel” gelerek de hitap edebilmektedir.

Buradaki tehlikeli nokta aslında Adorno’nun da bahsettiği üzere (2002, s.81), bu insanların tamamen kendileriyle ilgili, özgürce yaptığını düşündüğü tercihlerin tamamen kapitalizmin kısılcacında olmasıdır. Astrolojinin ve diğer tüm spiritüel pratiklerin vadettiği sonsuz olasılıklar, aslında sistem tarafından belirlenmiştir. Ancak insanlar bu vaatlere ulaşmanın hayaliyle sistemin içinde sadece yeniden üretime sebep olmaktadır. Kişi ilgisi ve benliği için ilgilendiği pratiklerle sistemin içine kendi rızasıyla girmektedir. Bu

⁸ Toksik pozitiflik, bir duruma karşı kişinin negatif duygularını kabul etmeden, olumlu bir tavır sergilemesini öğütleyen tepkiler için kullanılan bir kavramdır (Cross, 2022, s.1168). <https://dc.etsu.edu/cqi/viewcontent.cqi?article=1115&context=es-conf> Erişim Tarihi: 20 Kasım 2023

pratikler umutsuz olunabilecek durumlardan, başarısızlıklardan pek de bahsetmediği için, kişiler oldukça insani olan duygulara kapıldığında bunun garip bir durum olduğunu düşünüp kendilerini suçlayabilmektedirler. Bu da tekrar iyi hissetme ve kurtarıcı arama ihtiyacını teşvik ederek döngünün devam etmesini sağlamaktadır.

Benzer şekilde yeni medya ortamlarında aynı söylem ve içerikleri bulmak mümkündür. Özellikle “youtuber” ve “influencer”ların popülerleştiği zamanla beraber, para kazanmanın oldukça kolay olduğunun düşünülmesi, güzellik standartlarının mümkün olmayan seviyelere çıkarılması, mutluluğun metalara bağlanması insanlara aradıkları ‘kurtuluşun’ bu şekilde onlara geleceğini düşündürmektedir. Oysa bu sadece bir fanteziden ibarettir ve insanlar bu fantezinin içinde daha kötü hissetme riskiyle karşı karşıyadır. Mutluluk, huzur, ‘kaçış’ arayışları aslında kapitalizmin yaratımıdır ve teknoloji bunu daha çok kişiye ulaştırmaktadır (Davies, 2015, s.19). Oysa Byung Chul Han’ın bahsettiği üzere (2023, s. 31-35) tüm olumlu duygular gibi olumsuz duygular da insan doğası için gereklidir. Hatta ona göre, acı çekmek, insanların gelişiminde oldukça önemli bir role sahiptir. Ancak günümüzde mutluluk araçsallaşmış; öyle ki tanımlamak için ekonomi terimleri kullanılmaya başlanmıştır (Ahmed, 2010, s.10). Ancak mutluluk ulaşılabilecek ve her zaman sahip olunacak bir kavramdan ziyade, zamana yayılan ve gölge yanları da bulunan bir kavramdır (Orçin, 2019 s.147-148). Bu nedenle insanların astrolojiye sığınması, onlara mutlak bir mutluluk ve/veya huzur vermemektedir; ya da belirsizliği ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü astroloji de bir olasılıklar denizidir. Dijital toplumun doğasında olduğu gibi astrolojideki mutluluk ve cevap bulma hali de ne yazık ki daha büyük duygu karmaşalarına ve belirsizliklere yol açabilmektedir. Zira Katılımcı 2 yaşadığı travma sonrası zaman zaman astrolojiyle kendini daha kötü hissettiğini belirtirken; Katılımcı 5’de eski ilişkisinde astrolojik bir içeriğin tartışmalara sebep olabildiğini vurgulamaktadır.

Akışkan modern toplumda birey hem kendini içinde bulunduğu belirsizliklerden kurtarmaya çalışmakta hem de bulunduğu kurtuluş yollarının belirsizlikleriyle boğuşmaktadır. Belirsizlikten kaynaklanan endişe dolu dünyanın mutlulukları da mutsuzlukla harmanlanmakta ve sonunda insanların bunalımı kaçınılmaz görülmemektedir (Bauman, 2003, s. 286). Peki astroloji aslında istenen kurtuluşu sağlamıyorsa, bir sığınak olması pek mümkün değilse, neden hala ilgi görmektedir? Çünkü astroloji gibi popüler kültür ürünleri temelde mutluluk vaadini metalaştırarak satmaktadır. Astrolojinin vaatlerini anlamak için pek çok karışık terminolojik kavramı bilmek ve genellikle işin uzmanlaşmış kişilerinden yardım almak gerekmekte ya da uzmanlaşmak için çeşitli eğitimler alınması gerekmektedir. Kişinin mutluluğa ulaşmaya dair verdiği çaba sadece süreç içinde bile astrolojiyi satmakta ve döngüyü devam ettirmektedir.

Ancak katılımcıların ifadelerine bakıldığında astrolojinin, Adorno’nun (2002) bahsettiği üzere bir kültür endüstrisi olduğu fikrinde çelişkiler yaşamaktadırlar. Katılımcılar astrolojinin kendisine ticari bakmamakta onu bir kültür endüstrisi ürünü olarak görmemekte, ancak astrolojiyi kullanan ve bundan para kazanan astrologları ticari olarak görmektedirler. Konu mobil uygulama olduğunda ise yine astrolojinin ticari olarak kullanılma amacını göz ardı etmektedirler.

K1: Ben zaten ünlü astrologların ticari kaygı dışında bir kaygı beslediklerini düşünmüyorum. Şu an popülaritesi çok arttı ve buna ekmek kapısı olarak bakıyorlar. Yani biz bunu meslek olarak görelim ya da görmeyelim sonuç olarak bu insanlarda kehanet satarak karnını doyuruyor. O yüzden ticari olmama imkânı bence yok.

Katılımcı 3'ün ifadesinde de görüldüğü üzere astrolojik içeriklerin güvenilirliğine karşı bir sorgulamaya gitmemekte ancak bu bilgileri gündemle paralel olarak yorumlayan astrologlara güven duymamaktadır. Katılımcı 3, astrolojinin kendisini sorgulamamakta ve bir yanlış bilgi varsa bile bunun astroloğun o bilgileri kendi menfaati için kullanması nedeniyle yanlış aktarıldığını düşünmektedir.

K3: Çok popüler ya da gündemle ilgi olan şey internette sunulduğunda bu bana güven verici gelmiyor ve ticari olduğunu düşünüyorum. Yani bir astrolog genel anlamda bilgi veriyorsa bunu güven verici buluyorum. Ama mesela şu an gündem seçimler ya da deprem ya da ne bileyim kadın hakları, bunlarla ilgili bir astrolog tam da o dönemde spesifik bir video paylaşırsa mesela ben o astroloğu güven verici bulamıyorum. Bir de neden bilmiyorum ama bu konuları böyle kendi kişisel sitelerinde yayınlamaları güven verici gelmiyor. Bir programa çağırılıp bir soru üzerine yorum yapmakla direkt buna yönelik bir şey yayınlamak arasında fark var gibi düşünüyorum. Bu başkaları için olağan olabilir hani herkes bunu konuşuyor zaten o niye konuşmasın gibi düşünüyor olabilirler. Ama bende yarattığı his tamamen kendileri kişisel bir kazanım elde etmek için bir şeyler söylüyorlar çoğunu da abartıyorlar gibi geliyor. Ve o bilgiler doğru mu değil mi'ye güvenemiyorum.

Benzer biçimde Katılımcı 2 de astrologların astrolojik bilgileri ticari amaçlarla kullandığını; hatta belirli bir kitleye ulaştıktan sonra bilgileri sadece maddi karşılıkla verdiklerini dile getirmektedir. Bu durumun da umutsuzluk hisseden bireyleri hedeflediğini düşünmektedir. Katılımcı 2'de olduğu gibi pek çok katılımcı da kendilerini bu 'umutsuz hedef kitlesi' içinde görmemekte, kendileri daha bilinçli ve ticari kullanımlara mahal vermeyen kişiler olarak konumlandıkları görülmektedir. Bu bağlamda Co-Star'ı ticari olarak görmediklerini söylemek mümkündür.

K2: Bence özellikle umutsuzlukla astrolojiyle ilgilenen insanlar bu ticari amacın hedefinde duruyor. Bunu kullanıyorlar bence. Mesela ben yakın arkadaşşıma bile bu konuyla ilgili yönlendirme yapmaktan çekiniyorum ama bir astrolog kimliğini de kullanarak kendine daha çok para kazandıracak yönlendirmelerde bulunabilir. Ya da sosyal medya da birilerini kendine çektikten sonra bilgi vermeyi kesip, sadece ücretli harita baktığını söyleyebilir. İnsanlar daha önce gördüklerine de inandıysa, kolaylıkla buna para harcayabilirler. Bu ticari olma konusunu da doğal karşılıyorum sadece bazen şeyi düşündüğüm oluyor. Yani ben avukat olmak için bu kadar uğraşacağıma bir iki astroloji bakıp böyle paralar kazansaymışım dediğim oluyor. Aynı emeği verdiğimizi düşünmüyorum. Yani onlar hiç emek vermiyor demiyorum ama ciddi anlamda emek veren bence sayılı. Belki bilim olsaydı görüşüm değişirdi mesela, bir üniversite okusalardı falan. Benim için biraz daha hobi gibi görünen bir alan olduğu için belki bu şekilde düşünüyorum bilmiyorum. Mesela imamlar da benden fazla para alıyor, onlar da başka bir şeye

inandırmaya çalışıyor; kanıtlayamazlar ama onun fakültesi de var. Pek bir fark yok, muğlak olan şeylerden kazanılan para sanırım beni rahatsız ediyor.

Çalışmanın katılımcıları, görüldüğü üzere astrolojinin bir endüstri olarak var olabildiğinin farkındadır. Ticari olduklarını düşündükleri materyallerden ve söylemlerden kaçındıklarını belirtmektedirler ancak örtük biçimde bu sisteme dahil oluşlarına yönelik bir yorumda bulunmamaktadır. Bu bağlamda Co-Star mobil uygulamasını ticari olarak görmemektedirler. Oysa Co-Star ciddi maddi kazançlar sağlamaktadır⁹. Ancak kişiler uygulamayı indirmek için belirli bir ücret ödemediklerinden, uygulamayı ticari olarak görmemektedirler. Bu noktada her ne kadar ön çalışmada soru olarak sorulmamış olsa da, tez çalışmasında Co-Star'ı neden ticari olarak görmediklerinin incelenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Çünkü katılımcılar her ne kadar, uygulamayı ücretsiz indirmelerinden dolayı ticari olarak konumlandırmasa da, Co-Star kişilerin verilerini toplayarak algoritmayı beslemekte hem de kullanıcılara çeşitli ücretli özellikler sunarak kazanç sağlamaktadır. Tüm bu bilgilere rağmen kişilerin Co-Star'ı ticari görmemesinin sebebinin de kişilere arkadaşlarıyla iletişim kurmasını sağlayarak, ticari bir uygulamadan ziyade bir sosyal platform algısı yaratılması olabileceği düşünülmektedir.

İyi Hissetme Hali ve Pragmatik Kullanım Biçimleri

Çalışma boyunca, Co-Star mobil uygulamasını kullanan görüşmecilerin sorulara verdikleri yanıtların hepsinde ortaya çıkan temalardan biri iyi olma hissiyatı için kullanımdır. Katılımcıların tamamı hayatın belirsizliklerinden ve zorluğundan bahsetmekte olup, astrolojinin bir süreliğine de olsa onları bu problemlerden uzaklaştırarak kendilerini iyi hissetmelerine olanak sağladığını söylemişlerdir. Örneğin Katılımcı 5 bunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

K5: *Hayat gerçekten çok zor artık. Türkiye gibi bir yerde yaşarken mental sağlığını korumak istiyorsan bir şeylere sığınman gerekiyor. Bu mizah olur, hobi olur, astroloji olur. Ama bir şey olması lazım. Yoksa insan kafayı yer bazı şeyleri düşünmekten. Ben astrolojiye öyle körü körüne inanmıyorum. Hatta pek bir fikrim bile yok. Ama arada bunalınca açıp bakıyorum Co-Star'a. Mesela diyor ki işte 'bugün zorlanıyorsun ama en üst seviye olan gün bugün; yarından itibaren geçecek.' İnsan placebo olarak olsa bile rahatlıyor. Birinin 'tamam halledersin' demesi gibi. Kendine inanmasan bile o an; yine de seni iyi hissettiriyor.*

Görüşmelerde farklı koşullar yaşasalar da kişilerin astrolojiye ve dijital uygulamalara yönelmelerinin genellikle olumsuz bir duygudan veya durumdan sonra ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda sadece Katılımcı 5, direkt olarak kötü bir durumdan sonra değil, arkadaşlarının yönlendirmesi sonucu uygulamayı indirdiğini ve

⁹ Co-Star Mobil Uygulaması ve web sitesinin indirilme, trafik, kazançları:

https://pro.similarweb.com/#/digitalsuite/websiteseanalysis/overview/website-performance/*/999/3m?webSource=Total&key=costarastrology.com
Erişim Tarihi: 21 Kasım 2023.

astrolojiyle ilgilendiğini belirtmektedir. Ancak katılımcının ifadelerinde, iyi hissetme ihtiyacı hissedildiğinde Co-Star'a bakıldığına dair ifadeler görülmektedir.

Tarih boyunca spiritüel pratiklerin kullanımı irdelendiğinde, genellikle benzer örüntüler görülmektedir. Küreselleşmenin, ekonominin, dünya koşullarının yönlendirmesi olduğu gibi kişisel travmalar, psikolojik nedenlerle de eğilim artmaktadır (Cengiz vd, 2020, s. 85). Mircae Eliade (2018, s. 52)'ya göre, eski dönemlerde de spiritüel pratiklerin, yaygınlaşmasının Avrupa'nın savaşlarla uğraştığı ve varoluşun sorgulandığı bir döneme denk gelmesi dikkat çekicidir. Öyle ki, Eliade'nin Planette dergisini satış rakamları üzerinden yaptığı analize bakıldığında, astrolojinin bir kurtuluş bilimi olduğuna yönelik propaganda yapıldığını görmek dahi mümkündür. Akışkan modern dünyada insanların zamanla daha kaygılı hale gelmesi, dünyada risklerin artmasıyla beraber medyada spiritüel pratiklerin, daha fazla tüketilecek olmaları sebebiyle, kendine daha fazla yer bulmasına sebep olmuştur. Günümüzde yeni iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla, bu pratiklerin ulaşılabilirliği ve dijital dünyada metalaşması da artmıştır.

Bu bağlamda, belirsizlik ve kaygının küresel çapta arttığı Covid-19 pandemisinin de astrolojiye ve mobil uygulamaların kullanımına yönelik bir artışa sebep olduğu düşünülmektedir. Katılımcı 3 astrolojiye olan ilgisinin ve Co-Star'ı indirmesinin pandemi dönemine denk geldiğini belirterek, eklemektedir:

K3: *Pandemi hepimizi spiritüel yaptı bence. Yoksa ben hatırlamıyorum, bu kadar herkesin ilgili olduğu bir dönemi. Her gün bir sağlık bakanını bir de astrologları dinliyordum. İşin garip tarafı astrologların dediği daha çok güven veriyordu. Pandemi ne zaman bitecek diye astroloğa soruyorduk yani. İyi değildi ki psikolojimiz. İnsan cevap almak istiyor; ama cevap alabileceğin hiçbir yer yok gibi sanki. Astrologlar yıl veriyor bu esnada. Sen de onu dinleyince rahatlıyorsun. 10 sene bile dese, en azından biteceği zamanı öğrenmiş olduğun için rahatlamış hissettiriyor.*

Katılımcı 3'ün bahsettiği üzere belirsiz bir durum karşısında 'cevap bulma' ihtiyacı kişisel travma sonucu Katılımcı 1'de de görülmektedir. Benzer şekilde iki katılımcıda da alınan cevabın içeriğinden çok, cevap alma hali ve belirsizliğin ortadan kalkması kendilerini rahatlamış hissetmelerine sebep olmaktadır.

K1: *Açıkçası uygulamayı en çok kullandığım sene bu sene. Annemi kaybettikten sonra ciddi kaygı atakları yaşadım. Terapiye gidiyorum ancak terapi çok gerçek bir yer. Nasıl anlatsam bunu bilemiyorum. İnsan bazen gerçekleri duymak istemiyor. Yalandan bile olsa ayağa kalkmasını sağlayacak bir şeyler duymak istiyor. Astroloji bunu çoğunlukla karşılıyor. Çoğunlukla diyorum çünkü bazen karşılamadığını, aksine daha kötü hale getirdiğini de düşündüğüm oldu. Ama neye bakacağını bilersen iyi hissettirme olasılığı daha yüksek. Çok saçma bir örnek olacak ama, 'önceki hayatında yaptıklarının karmik borcunu ödüyorsun' diyor sana mesela. Kafanda bir sebep-*

sonuç ilişkisi oluyor. Kaybım üzerine 'neden bunu ben yaşıyorum?' sorusunu çok soruyordum kendime. Beni bir şekilde daha iyi hissettiriyor, bir cevap bulmuş gibi hissetmek.

Katılımcı 1'in cevabındaki "neye bakacağını bilersen iyi hissetme olasılığın daha yüksek" ana fikri, katılımcıların tamamında görülmektedir. Bu da katılımcıların hem astrolojiyi hem de mobil uygulamaları pragmatik olarak kullandıkları düşündürmektedir. Farklı sorulara verdikleri cevaplarda, katılımcıların pragmatik kullanım şekillerine yaptığı vurgu dikkat çekmektedir.

K2: *Hiçbir bilgiye körü körüne bağlanmıyorum. Astroloji de inanç da sorgulanabilmeli. Yani belirsiz durumlarda astrolojiye başvururum ama körü körüne inanmam. Yardımcı olursa inancım pekişebilir.*

K1: *Bir kişi çıkmazda olduğunda hayat koşulları kötü olduğunda, başka seçeneği olmadığında astrolojiye göre bir karar alabilir. Bence bu insanın ne kadar iyi değil ne kadar kötü olduğuyla ilgili. Bu kişisel olarak benim hayatımda oldu. Bilimsel olanı kabul etmem gerektiğinde bile duygu durumuma bağlı olarak astrolojiyi tercih ettiğim zamanlar oldu.*

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak, kendilerini kötü hissettiklerinde astrolojiye başvurdukları ve Co-Star uygulamasından faydalandıkları görülmektedir. Öyle ki, katılımcılar bunu bilinçsizce değil oldukça bilinçli bir biçimde tercih etmektedirler. Aşağıdaki görüşmelerde görüldüğü üzere astroloji ve mobil uygulama kullanımını rahatlıkla 'bahane, kılıf, suç atmak, işine gelmek' şeklinde ifade edebilmektedirler.

K4: *Yani ben kendim için dediğim gibi olumlu olduğumu düşündüğümü alıyorum o yüzden etki etmesini istediğim kadar ediyor. Yani insan olduğumuz için arada olumlu olumsuz etkileniyoruzdur tabii. Ama ben kafamda bunu şöyle kendime uygun hale getiriyorum. Mesela benim burcum kova. Kova'ya kötü bir şey söylüyorlarsa diyorum ki 'ay burcum balık neyse ki'. Yani bu anlamda her yöne kendine göre yönlendirebildiğin için, doğal olarak daha pozitif olarak bakıyorum okuduğum yorumlara.*

K3: *Bence her insan buna izin verdiği ya da istediği kadar etkileniyor. Yani mesela tam etkilenebileceği durumda astroloji şunu yap dedi diye yapmıyor. Ya yapmak istiyordu bahane buldu ya da sorumluluğu üzerinden atmak istiyor. O yüzden çok etkilenenlerin de bir şekilde kendi amacına göre kullandığını düşünüyorum. Sadece itiraf etmiyorlar gibi geliyor bana. Hatta ben şöyle gözlemliyorum iyi olasılıklarda insanlar bilimsel temelleri olabileceğinden, kötü olasılıklarda zaten bilimsel temeli olmadığından bahsediyor. Herkes işine geldiği şekilde yorumluyor bence.*

Katılımcı 5'in bahsettiği üzere "herkesin işine gelecek" yorumların toplumda kabul edilebilmesinin yanı sıra Co-Star gibi pek çok mobil uygulamada dil seçimi konusunda belirleyici olmaktadır. Uygulamaya bakıldığında yapılan kişisel yorumlar, günlük bildirimler kişilerin talep ettiği söylemleri onlara sunmaktadır. Burada uygulama ve kullanıcı arasında gizli bir anlaşma bulunmakta gibidir. Kişi olumlu, motive edici, iyi hissetmesini sağlayacak yorumlar görmek istemektedir. Co-Star'da bu beklentiyi karşılamaktadır.

K5: *Bence iyi bir yorum görünce umutlanabilmek için, kötü bir şey olduğunda da ona kılıf uydurup rahatlayabilmek için herkes az ya da çok kabul ediyor. Bu insanda hem umut yaratabilme hem de kötü bir şey olduğunda suç atabilme de bizi yönlendiriyor astrolojiye bence. Bu da toplumda kabul edilmesini etkilemiş olabilir. Herkesin işine gelebilecek bir şey.*

Olumsuz bir özellik veya durumdan bahsedildiğinde bile çözüm önerileri, sebepler, zorlu koşulu geçirmek için gereken cesaret, kişilere söylemsel olarak sunulmaktadır. Fal gibi spiritüel pratiklerin uygulamalarında daha gerçek olması için bazı olumsuzluklar aktarılabilirken ya da 'falın tutmaması' gibi durumlarla karşılaşıırken (Eroğlu, 2019, s.4) Co-Star içerikleri kişinin gücü üzerinden ilerleyerek her zaman bir çıkış yolu göstermektedir. Katılımcı 4, Katılımcı 5 ve Katılımcı 3'ün ifadelerinde de görüldüğü üzere, Co-Star kullanıcıların bulmayı umduğu şeyi onlara sunmaktadır. Kullanıcıların çeşitli durumlarda kendilerine bir çıkış yolu bulmak için Co-Star'ı kullandıkları da ifadelerinde belirgindir.

Yıldızlar Aracılığıyla İletişim

Çalışma bulgularının analizinde bulunması beklenen ancak daha örtük olarak ortaya çıkacağı düşünülen temalardan biri de astroloji ve mobil uygulamaların iletişim rolüdür. Örtük olmanın aksine katılımcıların astrolojiyi bir iletişim aracı olarak tanımladıkları görülmektedir.

K5: *Yani bence günümüz ilişkilerinde adından sonra burcu soruluyor herkesin. Hatta bir sonraki soru da doğum saatini öğrenmeye yönelik oluyor. Astrolojinin benim hayatımda en yoğun dahil olduğu nokta zaten insan ilişkileri ama bence bu günümüzde çoğunluk için de geçerli. Gerçekten ilgili olup olmaması da önemli değil bence. Bu soru muhabbet ortamında mutlaka gelir.*

K3: *Özellikle ilk kez tanıştığınız zamanda astroloji, belki yıllarca arkadaş olsak öğrenemeyeceğim şeyleri iki üç sohbette konuşma fırsatı veriyor bence. Bir anda insanların duygusal özelliklerini, neye sinirlendiklerini, sevdiklerini öğrenebiliyorsun. Ya da ne biliyim aynı burçtaysak falan bir beraberlik hissi oluşuyor. İnsan daha*

rahat samimiyet kuruyor. Yani eski zamanlar için belki bu gerekli değildir ama bence günümüzde insanlarla ilgili bu tarz bilgileri önceden bilmek, arkadaşlık veya ilişki oturtmak için avantaj.

Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere Katılımcı 2, astrolojinin iletişimi kolaylaştıran, karşısındaki daha fazla tanımaya olanak sağlayan bir araç olarak görmektedir. Zaman zaman bir ortamda var olmak ya da Katılımcı 2'nin deyişiyle 'popüler' olmak için bile sosyal ortamda astroloji içerikli konuşmaların gereklilik olduklarını düşünmektedirler.

K2: *Şu an bu kadar popüler olmasının sebebi, insanlar bunu sosyalleşme aracı olarak kullanıyor. İlgilenen 40 kişi olsa bunun maksimum 10 kişisi her bilgiyi öğrenir. Diğerleri sohbet için bir araç olarak kullanır. En ilgisi olmayan kişiler bile, ortamda işlerine geliyorsa bu konuda sohbet ediyor. Bu konuda bilgi sahibi olmak sosyal ortamda bir güç oldu. Kişisel olarak popülerlik hissini de arttırdı ve bu iletişimle birlikte günümüzde de popülerleşti. Öncesinde de bence insanın kendini çevreye tanıtmak ve bilinmesini istemesinden kaynaklanıyordu. Aslında bence hep kendini ve karşıyı tanımak için ve iletişim için var oldu.*

Yanı sıra, katılımcıların cevaplarındaki ortak söylemlerden biri de 'bu dönemde bir insanı tanımak' üzerinden şekillenmektedir. Çağımızın belirsizlik, kaygı ve korku iklimi düşünüldüğünde, güven arayışı önemli hale gelmektedir. Katılımcıların cevaplarına dayanarak bireylerin astrolojiyi güven arayışında da bir araç olarak kullandıkları söylenebilir. Belirli ön yargılara takılmaları riskine rağmen, katılımcılar günlük ilişkilerinde samimiyet kurabilmek için astrolojiyi kullanmaktadırlar.

K4: *Sohbette, günlük hayatımda kullanıyorum. Bazen bazı insanlar işte inanma böyle saçma şeylere, bilimsel değil falan diyor. Sanki hepimizin her anı her söylediği bilimsel. Objektiflik de benzer herkes günlük hayatında bilimsel ve objektif mi mesela? İnsanlar bilimsel ve objektif olan şeyleri bile bile farklı söyleyebiliyor. O yüzden ben kullanmaya devam ediyorum astrolojiyi sohbetlerimde. Bence daha çok da bilimselliğin ve objektifliğin tersi olduğu için samimiyet kurmayı kolaylaştırıyor.*

Katılımcı 4'ün de cevabında görüldüğü üzere, astrolojinin iletişimde ve ilişki kurmakta kullanılması için kişi bilimsellik, objektiflik aramamakta ve hatta bunlardan da bir kaçış olarak görebilmektedir. Sosyal ilişkilerin yanında astroloji katılımcıların romantik ilişkilerinde de bir iletişim biçimi ve samimiyet niyetiyle kullanılabilir.

K1: *Duygusal ilişkilerimde olumlu olarak etkilendiğim oluyor bazen. Yine benim tercih etmemle tabi. Olumsuz olarak yönlendirdiği bir şey olduğunu bugüne kadar görmedim ben de olumsuzlara bakmayı tercih etmedim. Mesela erkek arkadaşımın yay burcu olduğunu öğrendiğimde daha pozitif bakmaya başlamıştım ona. İlişkimiz*

içinde de spesifik olarak burcumuz üzerinden birbirimizi iyi hissettirdiğimiz ya da problemlerimizi daha kolay aştığımız oluyor.

K5: *Benim astrolojiyi öğrenmem biraz kadınların etkisiyle diyebilirim. Onlar ilgili olduğunda, özellikle flört aşamasında sen de ilgilenmesen bile ilgileniyormuş gibi yapıyorsun. Benim astrolojiye ilgim eskiden yoktu. Hatta bence kimsenin bu kadar ilgisi yoktu. Ama şimdi 'burcun ne' soruları her yerde karşına çıkıyor. E onlar sorunca sen de sormaya başlıyorsun. Karşımdaki burçla ilgili bir şey söyleyince de kafamda öyle çok net bir şey oluşmuyor, oradan buradan duyduklarım 'a o burç da şöyle olur' diyorum. Bir şey bildiğim yok aslında. Ama tutuyor bazen biliyor musun? 'Evet çok duygusalımdır' falan diyorlar mesela. Öyle bildiğin zaman yükseliyorsun bu burç muhabbetlerine.*

Görüldüğü üzere katılımcıların pragmatik kullanım şekilleri iletişimde de kendini göstermektedir. Bu noktada astrolojinin onlar için geçerliliğinin olup olmaması önemli olmamakla birlikte, Katılımcı 3'te olduğu gibi astrolojinin iletişimde 'gerçek ipuçları' verdiğini düşünerek kullananlar da bulunmaktadır:

K3: *Yeni bir insan tanırken astrolojiyi hayatımda kullanıyorum. Gerçekten astrolojinin insanların kişilikleriyle ilgili doğru bilgiler verdiğini düşünüyorum. Hatta bazı anlamlandıramadığım kişisel özellikler veya hareketleri astrolojiyle anlamlandırabiliyorum. O insanı tanırken rahatsız olabileceğim bir şeye sebep bulmuş oluyorum ve ilişkilerimi iyileştiriyor. Daha anlayışlı olmamı sağlıyor en azından.*

Katılımcı 3'ün yanıtından da anlaşılacağı üzere kişiler astrolojik olarak kendileriyle veya karşılarındaki kişiyle ilgili bilgiler öğrendikleri zaman farkındalık seviyelerinde de değişimler meydana gelmektedir. Bu farkındalığın ne kadar gerçekçi olup olmadığı tartışılabilir bir konu olsa da kişiyi duyguların analizi ve kontrolüne yönlendirebilmektedir.

Yapılan çalışmada katılımcılar için astroloji bir iletişim olarak görülmekle birlikte, Co-star mobil uygulaması dolaylı iletişimden de söz etmek mümkündür. Co-Star, kişilerin tanıdıklarını ekleme, onların özelliklerini görme, ilişkilerinin uyumluluğunu görme fırsatlarını sunmaktadır. Dolayısıyla katılımcılar dijital ortamda da astroloji aracılığıyla iletişim kurabilmektedir.

K5: *Co-Star'da yazılanlar yüzünden geçmiş ilişkimde tartışma yaşadığım da oldu. Sorunların çözüldüğü de. Kız arkadaşım bu uygulamaya çok düşküdü. Bence takıntı seviyesindeydi. Orada uyumsuz bir şey olduğunda tartışma başlattığını hatırlıyorum. Ya da bazen tam tersi. Tartışacağımız konuda 'neyse bugün aslan burçları böyle olacak diyordu zaten' deyip, tartışmayı bitirdiği de oluyordu. Ben o zamanlarda sadece indirmiştim yani*

böyle aktif bakmıyordum. Şimdi de şu anlamda güzel oluyor. Mesela flört ettiğim kişi bu uygulamayı kullanıyor. Orada yazılanlara da inanıyorsa, ben de arkadaşlık isteği gönderip; yazanlar üzerinden ilerliyorum. Bu anlamda işime yarıyor, muhabbet başlatabiliyorsun.

K3: *Bence burada olan bilgileri hayatında verimli kullanabilirsin. Ne konuda anlaşıp, anlaşamayacağını görüyorsun. Uyumluluğunu gördüğün için bir sorun olduğunda paniklemene sebep olmuyor.*

Katılımcı 5'in eski ilişkisinden verdiği örnek aslında bu iletişim süreçleri ve astroloji uygulamalarının kullanımı açısından önemlidir. Bu çalışmanın katılımcılarında takıntılı derece astroloji içeriklerine inanan bir birey yoktur. Ancak bilinçli kullanımda astrolojinin faydaları olabileceği gibi Katılımcı 5'in örneğinde olduğu üzere, kişinin belirsizlikten kurtulmak, iyi hissetmek için tercih ettiği bir pratik veya uygulama zamanla daha olumsuz duygulara sebep olabilmektedir. Özellikle spiritüel uygulamalar bağlamında düşünüldüğünde, bu uygulamaların bir ürün olduğunu, ekonomik bir geliri olduğunu akılda tutmak gereklidir.

Sonuç

Hem astrolojinin hem de bir astroloji mobil uygulaması olan Co-Star'ın, genel düzeyde spiritüel pratik ve uygulamaların yaptığı gibi, kişilere; yaşanan belirsizlikler, kaygılar, olumsuz durumlar için bir çıkış yolu olarak görünebilmekle birlikte, bir ekonomileri vardır. Günümüz yeni medya teknolojileri ile gelişen veri ekonomisi, mobil uygulamalarından gelen veri akışı ile beslenmektedir. Co-Star gibi mobil uygulamalar, kullanıcılara sundukları hizmetlerle bu veri akışını astroloji özelinde olanaklı hale getirmektedirler.

Bu çalışma bağlamında görüştüğüm katılımcılar çoğunlukla ticari boyutların farkında olan, astrolojiyi ve Co-Star'ı pragmatik biçimde kullanan bireylerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda almak istedikleri içerikleri alıp, almak istemediklerini almadıklarını belirtmektedirler. Astrolojiyi ve Co-Star'ı daha çok iletişim süreçleri için, kendilerini iyi hissetmeye yönelik bilgiler almak istedikleri zamanlarda ve eğlence için kullanmaktadırlar. Ancak katılımcılardan elde edilen bulgulara bakıldığında kendi söylemlerinde ve düşüncelerinde çelişkiler olduğu görülmektedir. Bazen astrolojik bilgilere inandıklarını söylerken bazen de bilgileri tamamen pragmatik olarak kullandıklarını, içerikleri seçtiklerini, kendilerini iyi hissetmek veya iletişim kurmak amaçlarıyla kullandıklarını belirtmektedirler. Ne kadar astrolojinin endüstri boyutundan söz etseler de kendi deneyimlerinde ticari boyutu göz ardı ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların, her ne kadar astrolojiyle ilgili içeriklerde kontrol sahibi olduklarını düşünseler de, kendilerinin sistemin algoritmasını besleyen ve kültür endüstrisinin yeniden üretimine katkı sağladıklarının farkında olmadıkları görülmektedir.

Astroloji ilk dönemlerinde doğayı anlama çabasıyla ortaya çıkmış, sonrasında güç sahibi olan kişiler tarafından kullanılırken, gazete köşeleriyle birlikte kitlelere yayılmıştır. Ancak gazetelerin tiraj kaygısı olan, maddi kazanç elde edilen ürünler olduğu düşünüldüğünde bu dönemdeki astroloji yorumları ve hatta toplumsal inşaya yönelik söylemlerin daha kısıtlı merkezlerden çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yeni iletişim teknolojileriyle ise belirli merkezlerden çıkan bilgilere kıyasla çok daha geniş bir bilgi havuzu oluşmuş ve kişiler üretici konumunda da bulunabilmeye başlamıştır. Dijitalleşmeyle beraber, astroloji yorumları da sadece bir burç üzerinden değil, kişiselleştirilmiş bir forma evrilmiş ve bireylerin de içeriklere yönelik etkileri olmaya başlamıştır. Buradaki kilit nokta neoliberal öznenin kendini dahil edilmiş hissettiği konumdan bakarak, kültür endüstrisinin sorgulanmadan devam etmesine olanak sağlamasıdır. Kişiler bir endüstri ürününün onlar üzerinden dolaşımda olduğunu görmemekte ve yeniden üretimine katkı sağlamaktadırlar. Co-Star uygulamasını kullanırken veri sunarak (beğendikleri yorumları kaydetmek gibi) algoritmanın onları nasıl daha ilgili tutabileceğini göstermektedirler. Belirtmek gerekir ki gelinen noktada kişilerin neyi seçip seçmediklerini belli ederek, hangi metaların sunulacağına yönelik bir gücü olabileceği görülmektedir. Ancak gündelik hayatlarında küçük bir alanda seçme özgürlüğü var gibi gösterilirken, aslında başka bileşenlerin sorgulanmasının önüne geçilmektedir. Böylelikle döngüden çıkmak ve kültür endüstrisinin kıskaçında olduğunu anlamak zorlaşmaktadır.

Aynı zamanda astroloji hayatın belirli alanlarında kişilere mutluluk, iyileşme, çıkış yolu bulma gibi vaatler sunarken onları daha fazla olasılık ve bilgiye maruz bırakarak, sonuç alamadıklarında bile onları sistemin içinde durmaya teşvik ediyor gibi görünmektedir. Akışkan modern toplum içinde, neoliberal özneye yüklenen sorumluluklar nedeniyle, kişiler iyileşme eğlenme, belirsizliklerden kurtulma gibi isteklerinin sorumluluğunu kendilerinde görmekte ve arayışlarına çözüm bulmak için bu içerikleri öğrenmeye devam etmektedirler. Bireylerdeki bu istek ve arzunun devamlılığı da kapitalist sistemin devamlılığı için oldukça gereklidir (Bauman, 2012, s. 88).

Bu çalışma kapsamında, bir pilot çalışmanın bulguları üstünden, astroloji ve buna bağlı olarak Co-Star mobil uygulamasının nasıl deneyimlendiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Farklı makale konuları oluşturulabilecek cevaplar alınmış olsa da bu makale, belirsizlik ve kaygı karşısında astrolojinin nasıl ticari kullanımlara dönüşebildiğine, kişilerin kendilerini iyi hissetmek için astrolojiyi ve bir astroloji mobil uygulaması olan Co-Star'ı nasıl deneyimlediklerine ve iletişim süreçlerinde nasıl kullanıldıklarına odaklanmaktadır. Bu çalışma bağlamında erişilen bulgular, astroloji mobil uygulamalarına dair çalışmaların detaylandırılmaya elverişli olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Adorno, T. (2002). The Stars Down to Earth: The Los Angeles Times Astrology Column. S. Crook (Ed.), *The Stars Down to Earth and Other Essays on the Irrational in Culture* (s.46-171). London: Routledge.

- Adorno, T. ve Horkheimer M. (2020). Kültür Endüstrisi: Kitlelerin Aldatılışı Olarak Aydınlanma N.Ulner, M.Tüzel, E.Gen (Çev.). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi* (s.45-108). İstanbul: İletişim.
- Ahmed, S. (2010). *The Promise Of Happiness*. USA: Duke University Press.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*. İsmail Türkmen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. Abdullah Yılmaz (Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Bauman, Z. (2014). *Siyaset Arayışı*. Tuncay Birkan (Çev.). İstanbul: Metis.
- Bauman, Z. (2018). *Akışkan Hayat*. Akın Emre Pilgir (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Benjamin, W. (2016). *Parıltılar*. Yılmaz Öner (Çev.). İstanbul: Belge.
- Bernstein, J. M.(2020). Sunuş, N.Ulner, M.Tüzel, E.Gen (Çev.). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi* (s.7-43). İstanbul: İletişim.
- Can, B. (2017). Gündelik Hayat, İktidar İlişkileri ve Etik Kodların Kesişiminde Etnografik Araştırma. *Moment Dergi*, 4(1), 155-172.
- Cengiz, K., Gür, H., Küçükural, Ö. (2021). *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar :Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki*. İstanbul: İletişim.
- Creswell, J.W. (2018). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Eliade M. (2018). *Edebi Dönüş Miti*. İstanbul: Dergâh.
- Eroğlu, G. (2019). *Ritüellerin Dijitalleşmesi: Mobil Cihazlardaki Kahve Falı Uygulamalarının Arayüz ve Deneyim Tasarımları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Han, B.C. (2023). *Palyatif Toplum*. Haluk Barışcan (Çev.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Harmansah, R., Nahya, Z. N. (2018). *Etnografik hikayeler: Türkiye’de Alan Araştırması Deneyimleri*. İstanbul: Metis.
- Kartarı, A. (2017). Nitel Düşünce ve Etnografi: Etnografik Yönteme Düşünsel Bir Yaklaşım. *Moment Dergi*, 4(1), 207-220.
- Lindeman, M. (1998). Belief in astrology as a strategy for Self-verification and coping with negative life events. *European Psychologist*, 3(3), 202-208.
- McCracken G. (1988). *The Long Interview*. London: Sage.
- Orçin, G. (2021). *Kitlesele Sığınakta Bir Mutluluk Vaadi: Günlük Astroloji Sayfaları Üzerine Bir Analiz*. Egemia Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi, (9), ss. 141-161.
- Pınarbaşı, G. (2020). *Kültür Endüstrisi Bağlamında New Age Uygulamalarında/İnançlarında Astrolojinin Facebook Dolayımı İçerik Analizi (2018-2019)*. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.